

Daar waar de raven
fluisteren

Daar waar de raven fluisteren

Sanna Lugger

Author: Sanna Lugger
Coverdesign: Sanna Lugger
ISBN: 9789403901152
© sannalugger

*Huginn en Muninn vliegen over land en zee,
dragen gedachten en herinneringen door de tijd.
Hun ogen zien wat verborgen blijft voor de mens,
hun vleugels fluisteren verhalen van werelden ver.
Wie luistert, hoort wat was, wat is, en wat nog komen zal.*

~ Naar de raven van Odin, Huginn en Muninn, uit de Edda;
boodschappers van gedachte en herinnering~

~ THOMAS, 17 Januari 1741

Het was een gure dag. Terwijl de stevige wind tegen zijn lijf blies, verborg Thomas zijn gezicht iets meer in zijn donkere warme omslagdoek. Zo kreeg het vocht uit zijn neus net de tijd om op te drogen, voor het in ijs veranderde. Thomas verfoeide deze koude, natte dagen, maar het weer liet zich niet door hem sturen. Het was pas half januari en de lente zou zich zeker nog acht weken laten wachten. Hij bleef even staan, schopte met zijn schoenen tegen de bevroren kluiten op het land. Geen enkel teken van sneeuwkllokjes was al te bespeuren. De kou kroop door zijn schoenen, verkleumde zijn tenen, hij moest doorlopen om warm te blijven. Vorig jaar, rond deze tijd, had een genadeloze poolkou het land in zijn ijzeren greep. Precies een jaar geleden, op deze dag, flakkerden in het kleine Sint Janskerkje bij de markt talloze kaarsjes als offers en wensen dat de wrede kou zo min mogelijk slachtoffers zou eisen. Erg veel hadden de weergoden zich dus niet aangetrokken van de brandende lichtjes en vurige verzoeken. Thomas trok zijn omslagdoek dicht om zich heen. Hij was bijna bij de splitsing van de wegen en dan had hij de wind in zijn rug. Dan zouden, net als de kou, ook zijn sombere gedachten wegwaaien. Want vandaag was een bijzondere dag. “Waar zo’n beschermheilige goed voor is,” mompelde hij gniffelend.

In de verte zag Thomas de slierten rook uit de vele vuurkorven en schoorstenen omhoog kringelen, een duidelijk teken dat de “Sint-Töniskirmis” in volle gang was. Al eeuwenlang werd op de markt feest gevierd ter nagedachtenis aan de volksheilige Sint-Antonius, patroon van varkenshoeders, slagers en landbouwers. Van heinde en verre trokken de mensen naar de Sint-Teunismarkt om er kippen, ganzen, konijnen en ander kleinvee te kopen of te verkopen. Het was er stevast een drukte van belang, maar Thomas liet zich daardoor niet afschrikken. Als hij zich goed concentreerde, meende hij de geur van het gebraden varken aan het spit al te kunnen ruiken. Midden op het plein draaiden de geslachte varkens langzaam boven de vuurkorven, aan lange spiesen geregen. Bij de gedachte aan een stuk zwart brood met versgebakken spek liep het water hem in de

mond. Hij voelde hoe zijn mond zich vulde en moest meerdere keren slikken om zijn honger tot stilte te manen.

Nu hij bij de splitsing was aangekomen, zag hij uit verschillende richtingen groepjes mensen naderen. Hij knikte naar een stel dames dat hem tegemoetkwam, maar zij gunden hem geen blik en kakelden door alsof hij lucht was. Met hun rieten manden aan hun arm vermoedde Thomas dat zij hun inkopen gingen doen bij de vele marktkraampjes. Terwijl Thomas' gedachten afdwaalden, schrok hij op van een begroeting. "Goedemorgen Thomas, straffe wind vandaag he?" Hij draaide zich om en zag Christiaan en Thijs op hun gemak aan komen slenteren, alsof de kou hen niet deren kon. "Zeker, Christiaan," antwoordde Thomas, "maar des te beter smaakt straks het gerstebier in de herberg."

Samen liepen de drie mannen verder naar de dorpskern. Ze passeerden het oude kerkje en de naastgelegen vijver, waar een dun laagje ijs het water bedekte. Van alle kanten stroomden mensen toe, zodat het drietal achter elkaar moest gaan lopen om ruimte te maken voor de tegemoetkomende passanten. Langs de weg stonden de marktkramen dicht opeen. Brood, boter, kaas en spek lagen uitgestald naast potten, pannen en ander keukengerei. Ondanks de koude wind deden de marktkooplui goede zaken. Thomas herkende de vijf dames die hem eerder hadden genegeerd; zij stonden nu in onderhandeling met een marktman en leken stevig over de prijs te pingelen. Even verderop zag Thomas zijn makker Pieter bij een vuurkorf staan. Hij nam afscheid van Christiaan en Thijs en liep naar de weldadige warmte toe. Met uitgestoken handen hield hij zijn vingers boven het vuur en voelde hoe ze één voor één ontdooiden. Pieter nam net een flinke hap uit een snee brood, rijkelijk belegd met balkenbrij, en Thomas voelde zijn maag luid knorren. Het water liep hem in de mond. Zonder een woord te wisselen met zijn vriend liep hij naar het dichtstbijzijnde stalletje en bestelde hetzelfde gerecht. De marktman schepte het vlees, samen met uien en wortels, uit de sissende koekenpan en smeed het royaal op een dikke snee roggebrood. Hij overhandigde het dampende brood aan Thomas. De zoete, kruidige geur van het rommelkruid steeg op en nog voor hij goed en wel weer was omgedraaid, nam Thomas een grote eerste

hap. Met volle mond en zichtbaar genoeg nam hij een tweede hap terwijl hij terugliep naar Pieter, die inmiddels zijn eigen portie al had verorberd. Die keek met een schuin oog naar Thomas' brood en likte haast onwillekeurig zijn lippen. Het was duidelijk dat hij best nog een portie op zou krijgen.

"Schout Fransen heeft dit jaar extra mannen ingezet. Dat verbaast me niets, na vorig jaar." Thomas knikte instemmend, zijn mond nog halfvol. "Zo'n grote vangst als toen krijgen ze niet meer, denk ik," zei hij, nadat hij zijn brood had doorgeslikt. "Maar met al dat geboefte hier weet je het nooit." "Hij heeft het er anders lang druk mee gehad, met die gearresteerde vagebonden," antwoordde Thomas, voordat hij weer een grote hap nam.

"Dat klopt," vervolgde Pieter. "Nadat ze de groep met hulp van de schutterij hadden gearresteerd, werden ze eerst opgesloten in het Panhuis. Maar de schout was bang dat ze uit die kleine gevangenis bevrijd zouden worden. Daarom heeft hij ze allemaal, mannen, vrouwen en kinderen, overgebracht naar de kelders van het kasteel. Daar zaten ze in ieder geval veiliger." "En toen moest de schout een paar keer op en neer naar Maastricht om met de hoge heren te onderhandelen over de tarieven en de duur van de tortuur. Ook wilde hij meer te weten komen over de verschillende bekentenissen die vooral Ernest Mistarius had afgelegd." Thomas knikte opnieuw en antwoordde, nog kauwend op zijn laatste hap. "Die vagebonden hadden nogal wat op hun kerfstok. De buit die ze vorig jaar hier op de Sint-Teunismert in hun kleding verborgen hielden, was achteraf nog maar een kleinigheid. Maar het was wel het begin van het oprollen van die hele bende. Gelukkig zijn de drie kinderen vrijgelaten en ondergebracht bij families hier in Hoensbroek. Als ze niet gepakt waren, waren ook zij tussen galg en rad opgegroeid. Zij zijn tenminste de dans ontsprongen."

"Dat hangt er maar vanaf bij welke families ze zijn ondergebracht," mompelde Pieter geheimzinnig. "Ook hier in Hoensbroek woont genoeg crapaal."

Thomas antwoordde op zachte toon: "Ik heb altijd gedacht dat een aantal misdaden waarvoor de bende van Ernest Mistarius is

veroordeeld, in werkelijkheid gepleegd zijn door die beruchte familie uit Hoensbroek. Je weet wel wie ik bedoel. Of dat ze op zijn minst met Ernest samenwerkten. Vooral bij de gewapende overval op de Abshoven in Munstergeleen en die bij Merten Pessers had ik sterk het vermoeden dat Matthijs en zijn gespuis erachter zaten. Maar zowel Ernest als Lijsbet als Ida hebben hun misdaden bekend, al was dat pas na dreiging met de pijnbank. En de familie Ponts is door niemand genoemd. Al zegt dat natuurlijk niet dat ze onschuldig zijn.”

Pieter mompelde wat binnensmonds, maar Thomas ging verder: “Ze hebben hun verdiende straf gekregen. Toen ik hun zes lichamen aan de galg zag hangen, hier verderop op de Heisterberg, had ik weinig medelijden. En die zevende, Enne Nets, heeft nog geluk gehad. Zij werd bij de galg gezeseld en daarna vrijgelaten, met het verbod ooit nog terug te keren naar de Oostenrijkse Landen van Overmaas.” Nu knikte ook Pieter. “Je zou toch denken dat het hen zou hebben afgeschrikt, toen een aantal van hen enkele weken eerder naar Wittem ging om een executie van een bekende dief bij te wonen. Maar niets is minder waar. Als ik de verhalen mag geloven, was dat juist het begin van nog gewelddadiger misdrijven. Zelfs in de nacht na diezelfde terechtstelling pleegden ze een gewapende overval. Dan stroomt er toch geen warm bloed meer door je aderen”.

“Nee,” beaamde Thomas. “En die Ida was me er ook eentje hoor!. Weet je nog, vier jaar geleden, tussen het Overste Lotbroek en de Wijngaardshof? In dat korenveld werd een dode man gevonden. Marie van Servaas ontdekte hem. Het lichaam lag er al enige tijd en was aangevreten, totaal onherkenbaar. Hij was duidelijk vermoord: drie kogelgaten in zijn buik en bovendien een messteek. Diezelfde dag nog is hij begraven op het kerkhof hier, bij de ongedoopte kinderen. De pastoor gaf toestemming, omdat er een rozenkrans in zijn broekzak zat en er heiligen-prentjes naast zijn lichaam lagen. Dat wees op een katholiek. Maar dat bleek allemaal in scène gezet. Dat heeft Ida op de pijnbank bekend. De dode man was haar echtgenoot. Zij had al geruime tijd een verhouding met een ander en wilde van hem af. Ze gaf opdracht hem te laten vermoorden en het zo te laten lijken alsof hij een vrome katholiek was, terwijl hij in

werkelijkheid een dief en zwerver was.” “Wat een secreteet,” zei Pieter hoofdschuddend. “Zo iemand is haast nog te slecht om in de hel te branden. Maar van al dat gepraat heb ik dorst gekregen. En balkenbrij moet zwemmen”, voegde hij er schertsend aan toe. Thomas knikte instemmend, sloeg zijn maat op de schouder en vond dat dat inderdaad een uitstekend idee was.

Gezamenlijk slenterden ze over de markt, waar niet alleen het geroep van handelaren en het rinkelen van munten klonk, maar ook het gelach van spelende kinderen. Een groepje jongens joeg een houten tol voort met een strak gespannen touwtje, terwijl iets verderop een meisje ritmisch over een touw sprong dat door twee anderen werd rondgedraaid. Op een open plek tussen de kraampjes rolden twee jongetjes een leren bal naar elkaar toe, gemaakt van met stro opgevuld dierenleer. Af en toe gaven ze er een ferme schop tegen, waarna de bal hotsend en botsend over de ongelijke keien stuiterde. Hun uitbundigheid werkte aanstekelijk. Even voelde Thomas zich weer de jongen van vroeger, toen de wereld nog bestond uit weinig meer dan spel en zonlicht.

Bijna waren ze bij de herberg De Steenpoort aangekomen. Het luidruchtige geroezemoes kwam hun al tegemoet, vermengd met het doffe geluid van bekers die tegen elkaar tikten. Aan de rechterzijde, naast de herberg, stond een klein stalletje behangen met bonte doeken. Het trok onmiddellijk Thomas' aandacht. Nieuwsgierig liep hij ernaartoe en schoof een doek opzij om naar binnen te kijken. Achterin stonden houten balken opgesteld waarop enkele kinderen wiebelend van ongeduld zaten te wachten op wat komen ging. Op een kist lagen hand- en stokpoppen uitgestald. Thomas herkende de rondtrekkende speelman die hij hier vorig jaar ook had gezien. Overdag vermaakte hij de kinderen met poppenspel en muziek, 's avonds lokte hij een ouder publiek met satirische liederen en ondeugende vertellingen.

Thomas wilde zich net omdraaien toen de man plots vanachter een doek tevoorschijn kwam en op een kist klom. Zijn kleding was even bont als de doeken van zijn tent. Op zijn hoofd droeg hij een paarse puntmuts met kleine belletjes die zacht rinkelden bij elke beweging.

“Hooggeëerd publiek!” riep hij uitbundig, waarna hij een diepe buiging maakte. De kinderen klaptent enthousiast. De verhalenverteller legde vervolgens zijn wijsvinger op de lippen. Het werd ogenblikkelijk stil in het kraampje. Zelfs Thomas voelde hoe de spanning hem meevoerde.

“Vandaag vertel ik jullie de legende van de oude Sint-Janskerk,” riep de man met gedragen stem, “en in het bijzonder het geheim van de verdwenen klokken van de Sint-Jan!” Hij legde nadruk op het woord klokken, alsof het zelf al een raadsel in zich droeg. Hoewel Thomas eigenlijk zin had in een gerstebier, bleef hij staan, nieuwsgierig naar het verhaal uit lang vervlogen tijden.

“Heel lang geleden, hier in dit dorpje Hoensbroek, stond een klein kerkje: het oude Sint- Janskerkje. Op een dag besloot de pastoor dat er nieuwe bronzen klokken moesten komen voor de kerk, zodat iedereen kon horen wanneer het tijd was om te bidden. Maar zulke klokken kwamen er niet zomaar. Het brons moest ter plekke worden gesmolten, en daarvoor was veel houtskool nodig. Héél veel houtskool. Nu woonde er een kolenbrander aan de rand van het dorp waarvan niemand wist waar hij vandaan kwam. Hij was mager, stil en een beetje vreemd. De mensen vonden hem een beetje eng. Hij zei nooit veel, keek altijd boos en liep met een kromme rug. Wel kwam hij elke zondag naar de kerk, dus was hij vroom, en daarom durfden de dorpelingen van Hoensbroek zijn hulp in te roepen om de kolen te branden voor de klokken. Maar de pastoor vertrouwde het niet en kwam tussenbeide en zei dat er geen geld was om een kolenbrander te betalen en daarom gaf hij zijn eigen koster de opdracht om het werk te doen van de kolenbrander. Vanaf die tijd kwam de kolenbrander niet meer naar de kerk.

Toen de klokken eindelijk klaar waren, was het tijd om deze te dopen, en snel ook, want als er een nieuwe klok werd geluid vóórdat die was gedoopt, dan had de duivel recht op de klok. Daarom wilde de pastoor de klokken de dag voor Kerstmis dopen. Heel Hoensbroek kwam naar het kerkje om te kijken naar deze speciale gebeurtenis. De koster en de pastoor waren naar de zolder geklommen en puften nog even uit voordat ze aan het officieel dopen gingen beginnen. Juist op het moment dat de pastoor de

heilige woorden wilde uitspreken, stormde de kolenbrander de toren in. Hij trok keihard aan de touwen. De klokken kwamen in beweging en begonnen te luiden. De klokken sloegen te vroeg! Daarna gebeurde er iets vreselijks: bliksem flitste, donderslagen dreunden, en een dikke zwarte rook kwam uit de toren. En toen, midden in het lawaai, kwam er een monster tevoorschijn; de duivel! Hij brulde, lachte en greep met zijn klauwen de klokken vast. Eén, twee. Allebei! Hij vloog ermee weg, hoog in de lucht, en verdween richting het moeras bij de Horstenpoel. Daar liet hij ze met een enorme plons en gespetter in het donkere water vallen en vloog weg. De mensen stonden te trillen van schrik. De mooie nieuwe klokken waren verdwenen! Verschrikkelijk! Het duurde een hele tijd eer dat de inwoners van Hoensbroek van deze schrik waren gekomen. “Dat kunnen jullie je wel voorstellen, hè kinderen?”, riep de verhalenverteller luid en alle ogen glinsterden terwijl iedereen instemmend knikte.

“Later liet de pastoor toch nieuwe klokken maken, en die hangen nog steeds in de toren van het Sint Jans kerkje. Dat zijn de klokken die jullie nu nog altijd kunnen horen. Maar de eerste klokken, die zijn voor altijd verloren. Of toch niet? Want kinderen”..., en nu sprak de verhalenverteller bijna fluisterend. “Wat ik jullie nu ga vertellen, weet bijna niemand. Maar als je op kerstnacht, precies om twaalf uur, bij de Horstenpoel gaat staan en heel goed luistert, dan hoor je iets. Geen dieren, geen wind, geen mensen, maar een heel zacht geluid diep uit het moeras. Het zijn stille blaasjes van klokkenklanken die zachtjes uit het diepe moeras opborrelen. Ze stijgen langzaam op uit het donkere water, alsof de klokken zelf hun verhaal vertellen. En wie goed luistert, hoort misschien hoe de klokken je naam fluisteren, alleen in de stilte van de kerstnacht”.

De verhalenverteller was steeds zachter gaan spreken, en zelfs Thomas had het gevoel dat hem een groot geheim werd toevertrouwd. Hij voelde een bijna kinderlijk enthousiasme om de volgende kerstnacht te gaan luisteren naar het geborrel in het moeras. Toch had dit verhaal niet op iedereen dezelfde uitwerking, want toen Thomas zijn blik langs de kinderen in de tent liet gaan, zag hij de spanning op de gezichten en zelfs hier en daar een

trillende lip. De speelman verstond echter zijn vak, want hij nam na dit spannende verhaal meteen zijn fluit en zijn trommel uit de oude houten kist en begon een vrolijk lied te spelen. De kinderen klaptten al snel in hun handen en genoten nu met volle teugen. Dit was het moment voor Thomas om de tent te verlaten; hij sloot de flap achter zich, liet het luidkeels meezingende publiek achter en ging zijn vriend Pieter opzoeken in de herberg De Steenpoort.

~ PIETER, herberg De Steenpoort

Pieter had al drie potten gerstebier op en zijn hoofd voelde licht en wat beneveld. De herberg bruiste van de drukte: lokale dorpsgenoten zaten schouder aan schouder met marktlui en mensen van buitenaf, die luid spraken over hun waren en verre reizen. Tussen al dat rumoer zag Pieter de familie Ponts aan een grote tafel zitten. Zijn blik bleef onmiddellijk hangen bij Ida, de oudste dochter. Al een tijd lang koesterde hij een stille aanbidding voor haar, maar hij wist dat ze op eerste Pinksterdag zou gaan trouwen met Johannes Heinrich Honnoff, een vilder uit Aken.

Vader Matthijs zat ondertussen geheimzinnig te fluisteren met buurman en herbergier Christian la Haije, die vorig jaar een huis en herberg had gekocht in de Koestraat, pal naast dat van de familie Ponts. Aan de andere kant van de tafel hield moeder Barbara, lang en mager, alles scherp in de gaten. Haar priemende ogen volgden vooral het kleine jongetje, dat zich tussen de stoelen bewoog. Waarschijnlijk het zoontje van Joannes Ponts, de oudste zoon van de familie. Joannes was eerder getrouwd geweest, maar had zijn vrouw verloren. Kort daarna hertrouwde hij met zijn achternicht, Geertruida, die nu hoogzwanger was van hun eerste kind samen. Pieter moest even gniffelen. Joannes was altijd al wat stevig van postuur, en had zijn bijnaam dikke Joannes daar ook aan te danken, maar nu leek hij haast perfect bij zijn zwangere vrouw te passen. Voor een moment was het moeilijk te zien wie er nu eigenlijk hoogzwanger was.

Peter, de tweede zoon van zijn familie, stond ontspannen te praten met Mathias Ponts, de jongste nog levende zoon van de Ponts, een stille jongen met een spraakgebrek, die liever luisterde dan sprak, zijn ogen nieuwsgierig maar altijd opmerkzaam rondkijkend. Pieter bekeek de familie nog eens aandachtig, maar onopvallend, alsof hij niet wilde dat iemand merkte hoe aandachtig hij alles opnam. De helft van de kinderen Ponts was vandaag niet aanwezig, maar degenen die er wél waren maakten genoeg indruk om het gesprek van de herberg te beheersen; iedereen leek hen stiekem te bespieden, hun manieren en houdingen nauwlettend in de gaten

houdend. De familie Ponts was in de verre omtrek berucht. Niemand wist precies wat er waar was, maar de geruchten tierden welig. Er werd gefluisterd dat ze zich inlieten met smokkelwaar uit de grensstreken, dat er nachten waren waarin vreemde kooplui bij hun huis kwamen en bij het eerste ochtendlicht alweer verdwenen. Dat ze er verdacht van werden inbraken en overvallen te doen op kerken en rijke boeren. Anderen beweerden dat er in de moestuin achter hun huis goederen werden begraven, of soms zelfs erger. De schout van Hoensbroek, Joannes Willem Fransen, hield hen daarom nauwlettend in de gaten. Maar bewijs had hij nooit. Alles bleef in de schaduw, half geziene bewegingen en toevallige ontmoetingen die net te weinig opleverden om op te treden.

Toch wisten de mensen één ding zeker: de Pontsen waren een hechte familie. Wie hen één kwaad woord aandeed, kreeg het met allen te stellen. En zo hielden ze niet alleen hun geheimen, maar ook hun macht stevig in handen.

Weer voelde Pieter hoe zijn blik afdwaalde naar Ida. Ze lachte vriendelijk, alsof ze zich niets aantrok van de drukte om haar heen. Maar in Pieters borst wrong iets. Binnen een paar weken zou ze trouwen met Honnoff, die vilder uit Aken. Een vilder! Peter huiverde bij de gedachte. Hij kende het werk: het villen van kadavers, vaak van zieke of gestorven dieren, het was stinkend en ranzig werk. Het was een beroep waar men met afschuw over sprak, en terecht: de geur van rot, bloed en ontbindend vlees hing dagenlang in de lucht, drong door kleren en haar, en liet een bittere nasmaak achter in de mond. Een minderwaardig beroep dat tegelijk onmisbaar was. Zonder vilders bleven de dode dieren liggen om zo ziektes te verspreiden, zonder hen geen leer voor schoenen of riemen. Johannes zou er zijn brood wel mee verdienen. En toch, hoe kon zo'n man de hand van Ida krijgen? Peter voelde jaloezie in zich branden, vermengd met een bitter respect. Want hoe laag het aanzien van een vilder ook was, Johannes kon Ida blijkbaar wel zekerheid en een toekomst te bieden. Iets wat hij zelf schijnbaar niet kon, mede omdat hij geen vilder was, want vilders leefden vaak in hun eigen kring, trouwden onderling omdat niemand anders met hen wilde trouwen. Misschien had hij ook wel vilder moeten worden, dacht hij

mistroostig. Het was een gedachte die hem deed grinniken om zichzelf, want vilder worden, dat wilde niemand. Het beroep maakte je een paria, iemand die men liever meed. Wie met kadavers en huiden werkte, droeg de stank en de schande met zich mee. Het betekende vernederingen, afwijzing en bijna dagelijks de harde werkelijkheid van discriminatie.

Toch was de familie Ponts daarin een uitzondering. Waar andere vilders bij de voordeur van de herberg moesten blijven staan, en hun brandewijn of gerstebier moesten drinken uit een glas zonder voet, zodat ze het niet konden neerzetten en zich niet tussen de stamgasten mochten voegen, daar mochten de Pontsen wél binnenkomen. Zij waren anders, hadden aanzien, en werden niet op dezelfde manier buitengesloten.

Maar Matthijs Ponts was niet alleen vilder, hij was ook een redelijk welgestelde boer. Hij kon zich soms zelfs een dagloner veroorloven, die hem hielp op het land. Pieter, zelf dagloner, durfde Matthijs niet te benaderen voor een baan als werkmans; meestal koos Matthijs iemand die hij beter kende en vertrouwde. Maar toch was dat wel de ideale gelegenheid geweest om Ida te ontmoeten en in haar nabijheid te zijn, want Pieter zag Ida vaak genoeg, als hij haar bespiedde vanachter een boom, op de akker van haar vader werken. Wie weet hoe het dan gelopen was. Wellicht had hij dan aan haar zijde gestaan en had hij haar de zijne kunnen noemen.

Pieter voelde hoe deze gedachten hem neerslachtig maakten en liep naar de toog om een vierde bier te bestellen, toen hij zijn vriend Thomas de herberg in zag komen. Pieter bestelde meteen twee bier, want Thomas zou vast ook zin hebben in een drankje. Hij was best een tijd weggeweest en zou vast dorst hebben. Toen Thomas even een kijkje ging nemen in de tent waar muziek werd gespeeld, stond Pieter net even kort te praten met Jan, die net als hij het beroep van wever uitoefende. Jan had een groot gezin, en zijn vrouw en kinderen hielpen hem met het werk: de vrouw en kinderen sponnen het vlas, terwijl Jan zelf weefde. Hoewel Jan in het najaar een grote voorraad vlas had kunnen bemachtigen, traditioneel gezaaid op de honderdste dag van het jaar, was die voorraad inmiddels bijna op. Hij had Pieter gevraagd of hij misschien wat vlas kon missen, maar

Pieter was zelf al overgeschakeld van vlas op wol, en ook die voorraad raakte langzaam op. Hij kon Jan dus helaas niet helpen. Voor een moment voelde Pieter zich opgelucht dat hij zelf geen gezin had. Zijn vrouw Lot was bijna twee jaar geleden in het kraambed overleden, samen met hun eerstgeboren dochtertje. Het verdriet was nog steeds aanwezig, en Pieter wist dat hij op zoek moest naar een nieuwe vrouw; hij wilde immers ook weer een gezin stichten. Natuurlijk hadden een vrouw en kinderen van een wever kunnen helpen bij het oogsten en het verdere verwerkingsproces van het vlas, maar de meeste wevers hielden nog net hun hoofd boven water. Zeker in de winter, wanneer de voorraden slonken en de buiken van de kinderen magerder werden doordat er door geldgebrek steeds minder eten op tafel kwam, was het zwaar om rond te komen. En dus was Pieter even blij dat hij deze verantwoordelijkheid om zijn gezin niet zelf hoefde te dragen.

Pieter had Jan de naam Lens Knooren doorgegeven, die hij slechts alleen van naam kende. Deze wolspinner woonde in Vaesrade en wist vaak nog wel wat oude voorraden wol op de kop te tikken. Hoe hij daaraan kwam, wist Pieter niet, maar het leek de moeite waard om het eens te vragen. Zo kon Jan in ieder geval zijn familie nog enige tijd onderhouden. Jan beaamde dat hij ook wel eens van deze Lens had gehoord, maar reageerde ietwat nors. Pieter vroeg door en ontdekte dat Jan Lens' broer, Joannes, oppervlakkig kende. Deze laatste had inmiddels een illustere naam opgebouwd in Hoensbroek en omgeving. Twee jaar eerder zou hij, of zijn broer Lens, dat was niet duidelijk, met succes hebben ingebroken in het oude Sint-Janskerkje in Hoensbroek. Via een raam had dit gespuis toegang weten te verschaffen tot de kleine sacristie. Ze zouden een deksel van de hostiekelk hebben ontvreemd, samen met misgewaden en liturgische kleden. Daarnaast hadden ze de gewijde hosties uit de voorraadkast genomen en deze duidelijk met minachting her en der op de koude kerkvloer vertrapt. De ravage die ze hadden aangericht in een gewijde kerk van God vond Jan nog wel het ergste.

Jan was een rechtschapen man en wilde zich absoluut niet inlaten met zulke goddeloze bende. Al kon hij niet met zekerheid zeggen of het verhaal over Lens, oftewel zijn broer Joannes, waar was of

slechts een fabeltje, hij was er zeker van dat hij zich de toorn van God op zijn hals zou halen als hij met een van de twee mannen in aanraking kwam. Dus wilde hij geen enkel risico nemen en zou hij wel een ander plan verzinnen om aan wol of vlas te komen.

Inmiddels had Thomas zich door de drukte geworsteld en glimlachte naar Pieter toen hij zag dat er al een bier voor hem was besteld. Daar had hij wel zin in. In zijn haast om bij het gerstenat te komen, botste Thomas echter tegen een jonge vrouw op. De vrouw draaide zich om en Pieter herkende haar meteen: het was Anna La Haije.

Pieter zag het gebeuren en dacht bij zichzelf dat Thomas maar beter meteen even kon controleren of hij al zijn duiten nog in zijn zak had zitten. Die mooie Anna was immers niet iemand om zomaar te vertrouwen. Haar blik had iets speels en berekends tegelijk, en Pieter wist helaas uit ervaring dat ze snel iemands aandacht of bezit kon afleiden.

~ ANNA LA HAIJE, diezelfde herberg

Anna draaide zich subtiel naar Thomas toen hij langs haar wilde lopen, haar glimlach licht uitdagend. Ze liet haar hand even rusten op zijn schouder, alsof het toeval was, en haar ogen glinsterden ondeugend. Ze voelde hoe de man op haar reageerde, zoals ze dat altijd doen onder haar aanraking. Ze zag dat hij zich bewust was van de nieuwsgierige, soms zelfs wat jaloerse blikken van de andere gasten. Maar de blik van zijn vriend waarschuwde hem. “Let goed op je zakken, jongen,” leek deze te willen zeggen. Hij beschermde met zijn andere hand de zak duiten die onder zijn cape had zitten en Anna trok haar hand terug. Ze had hem bijna voor de gek gehouden, maar trok toch haar hand terug, Ze wist dat er nog meer kansen zouden komen, bij anderen, bij iedereen die even een moment onoplettend was. Ze keek even rond in de herberg.

Het was een drukke middag in de herberg. Het hout van de vloer kraakte onder de voeten van de stamgasten, het gerommel van vaten bier en het getik van lepels op houten schalen mengde zich met het geroezemoes van stemmen. Rook van houtvuur en het scherpe aroma van bier vulden de ruimte, terwijl de kaarsen op de tafels een warme gloed wierpen over de gezichten van de bezoekers. Haar donkere ogen flitsten van tafel naar tafel, terwijl ze op speelse wijze glimlachte naar de mannen die haar pad kruisten. Ze hield van de aandacht, liet zich een beetje verleiden door de blikken die op haar vielen, en soms liet ze haar hand subtiel langs een borstzak of riem glijden, altijd alert, altijd op zoek naar een kans om een gouden duit of sierlijk sieraad te bemachtigen.

Niettemin stapte Anna even later naar haar oom Christan la Haije, die nog steeds in gesprek was met Matthijs Ponts. Ze boog zich licht naar hem en hij fluisterde iets, zijn ogen glijdend over de menigte. Pieter zag hoe Christian zijn blik waakzaam op een oude man aan de tafel richtte en gaf daarna Anna een licht knikje. Het leek een geheimzinnige alliantie te zijn, een kleine familiecode die een buitenstaander niet kon doorgronden.

In het gezellige geroezemoes van de herberg zat de welgestelde boer Johannes Frijns alleen aan een tafeltje. Zijn hoofd hing iets te zwaar boven een halfvol glas bier, zijn ogen glinsterden dronken van de warmte van de ruimte en de alcohol. Hij had geen idee dat die avond zijn leven een onverwachte wending zou gaan nemen.

Plotseling verscheen Anna aan zijn tafel. Ze liep op hem toe met een glimlach die zacht en verleidend tegelijk was, en zonder een woord te zeggen ging ze naast hem zitten. Haar ogen fonkelden, en in een oogwenk was de oude boer verloren. Ze begon te flirten, en Johannes, overvallen door haar charmante aanwezigheid, wist niet wat hem overkwam. Beker na beker bier werd gebracht, en elke keer dronk Anna nauwelijks iets. Stiekem liet ze het gerstenat op de grond vloeien, terwijl de boer zich verloor in de warmte van haar nabijheid en het genot van nog meer alcohol. Langzaam maar zeker raakte hij steeds dronkener, terwijl zij volledig nuchter bleef. Toen Anna uiteindelijk bij hem op schoot ging zitten, sloeg zijn hart op hol. Zijn verliefdheid was zo groot dat hij haar het liefst meteen wilde trouwen, ondanks dat hij al een echtgenote had. Maar zij was niet zo mooi en begeerlijk als deze dame op zijn schoot. Maar Anna, altijd berekenend, glimlachte en stelde een voorwaarde: "Alleen als je me kunt onderhouden."

Johannes kon zijn geluk niet op. Trots vertelde hij over zijn rijkdom: de boter in de kelder, het mooie linnengoed, de schoenen en prachtige kleren die hij bezat. Anna luisterde aandachtig en knikte subtiel naar haar oom Christian, die inmiddels dit tafereel met heel veel aandacht gadesloeg.

Plotseling stond Christian ruw op en stormde op de boer af. "Wat moet dat met mijn vrouw? Blijf met je tengels van haar af", schreeuwde hij, en zonder een moment te aarzelen begon hij op Johannes in te beuken. De boer, nog te wankel door de drank en verrast door de aanval, werd uiteindelijk heel snel daarna met geweld de herberg uit gesmeten.

Anna keerde rustig terug naar de tafel van de familie Ponts, haar glimlach onveranderd. Ze boog zich naar Matthijs en fluisterde geheimzinnig over de rijkdom die de boer haar had getoond: boter,

mooi linnengoed, schoenen, prachtige kleren. Die avond was Anna niet alleen de dronken boer te slim af geweest, ze wist ook dat ze rijkelijk beloond zou worden voor haar informatie en haar aandeel. Zonder haar had niemand vermoed dat de oude man zoveel waardevolle bezittingen in huis had. In gedachten glimlachte Anna om haar geluk en haar sluwheid: bloedmooi en scherpzinnig, terwijl mannen zo gemakkelijk te misleiden waren, zeker wanneer ze dronken waren.

Maar opeens merkte Anna een schaduw op in de verste hoek van de herberg. Deze kerel gedroeg zich anders dan de rest. Terwijl de anderen luidruchtig dronken, lachten en kaartten, hield hij zich opvallend in. Zijn beker bleef halfvol, en in plaats van deel te nemen, leek hij ieder woord, ieder gebaar, nauwlettend te volgen. Ze herkende hem meteen: Joannes Horstmans, de jonge substituutgriffier uit Hoensbroek. Hij probeerde zich onschuldig voor te doen, met zijn jeugdig gezicht en verlegen houding, maar Anna wist wel beter. Hij zat daar niet toevallig. Het was niet de eerste keer dat ze zijn ogen in haar rug voelde prikken.

Joannes Horstmans bespiedde de familie Ponts wel vaker, alsof hun doen en laten zijn enige bezigheid was. En Anna wist maar al te goed dat hij ook haar persoonlijk in de gaten hield.

Zijn baas, de schout Fransen, had haar al meer dan eens geprobeerd te laten oppakken, altijd met hetzelfde verwijt: haar 'losbandigheid'. Fransen nam het niet zo nauw met de regels. Hij was niets minder dan een tiran. Over het algemeen was Anna voor niemand bang, maar van hem kreeg ze kippenvel in haar nek. Hij voerde een waar schrikbewind en zelfs de beruchte familie Ponts was voor hem op haar hoede.

En nu zat daar dus die jongen, die zich spiegelde aan zijn onverschrokken meester. Al verzorgde hij slechts het schrijfwerk op de schepenbank, Anna wist dat hij hogere ambities had. Hij wilde worden zoals zijn baas. Machtig, en met aanzien. Omdat hij onbekender was dan de schout zelf, vermoedde Anna dat hij zich juist daardoor leende voor het spioneren: hij verzamelde gegevens, die Fransen dan gebruikte om zonder aarzelen mensen op te pakken.

Ze spanden samen, die twee, zogenaamd om het 'geteisem' van de straat te houden.

Makkelijk praten, dacht Anna bitter, vanuit hun mooie huizen met altijd genoeg eten op tafel. Vastbesloten hield ze zich voor die avond wat meer op de achtergrond te blijven. Ze had haar geld al verdiend door die rijke boer uit te horen, en nu nam ze zich voor rustig te genieten. Misschien vond ze nog een knappe jongeman en bracht de nacht plezier. Dat had ze wel verdiend.

~ JOANNES HORSTMANS, Schepenbank, maart 1741

“De verrekkeling! Ik wil dat jullie dat schorem oppakken en ophangen!”.

Zo kwam de dikke, bezwete man de schepenbank binnenstormen. Zijn hoofd was vuurrood, en hij briede als een os. Joannes keek op van zijn ganzenveer, zag niet dat er een druppel inkt op het blad viel. Later zou hij opnieuw moeten beginnen. Hij schoof zijn stoel naar achteren en liep de man tegemoet. “Mijnheer Frijns,” zei hij zacht. “Wat is er aan de hand?”

“Ze hebben vannacht duivelsverdraaid weer ingebroken bij mij thuis. Acht weken na de vorige keer! Toen hebben ze al half mijn huis leeggehaald. En vannacht sloegen ze opnieuw toe!”

Joannes wist meteen waar de boer op doelde. Hij nam de man bij de arm en bracht hem naar de zware houten deur. Met zijn kleine handen klopte hij aan.

“Binnen,” klonk het vanachter. Joannes opende de deur en leidde boer Frijns naar binnen.

“Heer Fransen,” zei hij kalm. “Ik denk dat u dit zelf moet horen.” De schout knikte en wees naar de houten, met touw geweven stoel tegenover hem. Onder het gewicht van de boer kraakte het hout vervaarlijk. “Vertel ons precies wat er gebeurd is,” zei Fransen. Frijns haalde diep adem.

“Toen mijn vrouw en ik gisteravond vroeg naar bed gingen, was er nog niets aan de hand. Maar vanmorgen... Mijn vrouw stond op om het vuur in de keuken aan te maken. Ze liep naar de schuur voor droog hout, en daar stonden onze twee kisten. Kisten die normaal op zolder horen. Helemaal opengebroken. De deksels scheef, splinters overal. Ze is terug gerend, doodsbang dat het gespuis nog in de buurt was. Ze riep me, en samen zijn we gaan kijken. Alles, maar ook ècht alles was weg. Het linnengoed, kleding, mutsen, hemden, goudstukken en sieraden. We konden onze ogen niet geloven. Nog geen twee maanden geleden zijn we ook al bestolen: keukengerei, kaas, schoenen, veertig pond boter. En nu dit!”

De boer sloeg met zijn vuist op zijn dij. Zijn stem brak.

“Ze zijn door ons huis gezworven als duivels! Zelfs op zolder zijn ze geweest. Daar hingen onze voorraden vlees: gerookt spek, worsten, hammen. Alles weg. Geen kruimel meer over.

We hebben niets meer. Helemaal niets! En het ergste is dat wij niets hebben gehoord. Niet één geluid. Geen gestommel. Ze waren zo stil. Net als de vorige keer. Het is geteisem, zeg ik u! Goddeloos gespuis! Waarom wij? Waarom twee keer?”

Fransen liet de woorden van de boer even in de lucht hangen. Zijn ogen knepen zich samen tot spleetjes, terwijl hij langzaam zijn handen op het tafelblad legde. “Dus,” zei hij, zijn stem laag, bijna grommend, “ze durven het wéér. In jouw huis. Acht weken na de eerste keer.”

Hij boog zich voorover, zijn ogen priemend. “Dat is geen toeval, Frijns. Dit is een belediging. Tegen jou, tegen ons. Tegen míj.”

De boer knikte driftig, maar durfde niets te zeggen. Het zweet gutste van zijn voorhoofd.

Fransen sloeg opeens met zijn vlakke hand op tafel. “Godmiljaar! Genoeg! Dit schorem denkt dat ze hier de baas zijn? Dat ze ons kunnen bespotten? Ik zweer het je, Frijns, ik zal ze vinden. En als ik ze vind, zal ik ze eigenhandig aan de galg hangen. Eén voor één.” Zijn ogen schoten naar Joannes. “Horstmans!” Joannes kwam een stap dichterbij. “Heer?”

“Schrijf alles op. Elk detail. En leg je oren te luister. Vraag rond of iemand wat gezien heeft. Ik wil namen, ik wil aanwijzingen, ik wil bloed aan mijn handen voelen voor de zon weer ondergaat.

Begrepen?”

Met een handgebaar wuifde Fransen hen de kamer uit. Boer Frijns en Joannes bogen kort en verlieten de ruimte van de schout.

In de voorzaal gebaarde Joannes dat de boer weer moest gaan zitten. Voor de zoveelste keer liet hij Frijns het hele verhaal vertellen, terwijl zijn ganzenveer krassend over het perkament gleeed. Af en toe hief hij zijn hoofd om gerichter door te vragen.

“Had iemand het op u gemunt, denkt u?” vroeg Joannes.